

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

6. Shiraldi, G. R. Siła rezyliencji. Jak poradzić sobie ze stresem, traumą i przeciwnościami losu? Sopot: GWP, 2019.
7. Richardson, G. The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of clinical Psychology*. 2002. Vol. 58 (3). P. 307–321.

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Людмила Прокоф'єва

*викладач кафедри загальної та практичної психології
Ізмаїльський державний гуманітарний університет(Україна)*

Наталія Рашкова

*студентка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Сучасні дослідження статевої та гендерної ідентичності вказують на складний характер цього особистісного утворення. При цьому серед психологів немає єдності поглядів на феноменологію, структуру і динаміку становлення гендерної ідентичності. Вона розглядається перш за все як усвідомлення і переживання індивідом позиції «Я» по відношенню до якихось нормативно заданими зразками статі. Це породжує безліч досліджень, орієнтованих на вивчення специфіки статі через вміст її еталонів (Ю.Є. Гусева, А.А. Донець, С.Д. Мухтарова, Л.Н. Ожигова, Л.А. Полянська, Н.О. Правдивець, І.В. Романов, А.А. Чекаліна, І.Ю. Шилов та ін.). Набагато менша увага приділяється в цьому відношенні структурним і динамічним аспектам гендерної ідентичності, роблячи актуальним їх вивчення.

Пропозиція Р. Стіллера про розмежування біологічної та культурної складових у вивченні питань, пов'язаних зі статтю, дала поштовх формуванню особливого напрямку в сучасному гуманітарному знанні — гендерним дослідженням. Гендерні дослідження набувають все більш широкого розмаху і є дуже важливими у сучасній трансформації поглядів на природу чоловіка і жінки, у боротьбі суспільства з масовими стереотипами свідомості. Більшість сучасних дослідників [1; 2; 4; 6 та ін.] зосереджують свою увагу на соціальній природі гендеру, психологічних (а не біологічних) відмінностях між статями та культурних чинниках формування гендерної ідентичності.

Стать формують система виховання (сім'я, школа), система освіти, включаючи і середні спеціальні освітні школи, ЗВО. Впливають спосіб життя сім'ї, оточення, культура, релігія, засоби масової інформації, політика держави і багато іншого.

Аналіз сучасних досліджень [2; 6; 8 та ін.] дозволяє нам наголосити, що статеві приналежності — це перша категорія, в якій дитина осмислює своє власне «Я». Під впливом навколишнього середовища, формується статеві самосвідомість і пов'язана з цим система інтересів, уподобань і потреб. Формується гендерна

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

ідентичність — аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі. Але немає ніякої гарантії в тому, що гендерна ідентичність людини збігатиметься з її біологічною статтю. Так, деякі люди відчують значні незручності, намагаючись ідентифікувати себе як чоловіка або жінку.

Перегудін В.А. виділяє також знаково-символічну складову, яка включає в себе гендерні ідеали, орієнтири особистості, а також гендерні архетипи [7].

С. Кесслер і У. Маккенна внесли свій вклад в розвиток поняття «гендер», запропонувавши позначати терміном «гендер» не тільки соціокультурні уявлення і індивідуальні когнітивні схеми сприйняття біологічної статі, але також і ті аспекти буття жінки або чоловіка, які традиційно вважалися біологічними. Вони запропонували залишити за терміном «стать» тільки репродуктивну активність.

Саме С. Кесслер і У. Маккенна ввели практику позначення терміном «гендер» будь-які прояви статі, не пов'язані прямо з репродуктивною активністю [1].

У структурі гендерної ідентичності можна виділити наступні компоненти:

- когнітивний (пізнавальний) — усвідомлення приналежності до певної статі і опис себе з використанням категорій мужності / жіночності;

- афективний (оціночний) — оцінка психологічних рис і особливостей рольової поведінки на основі їх співвіднесення з еталонними моделями маскулінності / фемінінності;

- конативний (поведінковий) — самопрезентація себе як представника гендерної групи, а також способи розв'язання криз ідентичності на основі виборів варіантів поведінки відповідно до особистісно значущих цілей і цінностей [7].

Сучасні дослідження [2; 4; 6; 8 та ін.] вказують на те, що гендерна самосвідомість включає: усвідомлення свого тіла як тіла людини певної статі; усвідомлення себе, своєї особистості, свого життєвого шляху як представника певної статі; знання гендерних стереотипів (атрибутів одягу, можливостей, занять, ігор та ін.) і ролей (особистих, сімейних, професійних та ін.); усвідомлення своєї відповідності гендерним уявленням, стереотипам, ролям і т.д.

І.С. Клецина визначає гендерну ідентичність — як аспект самосвідомості, описує переживання людиною себе як представника певної статі [1, с. 157].

На думку С.І. Кона [5], гендерна ідентичність — це базове, фундаментальне почуття своєї приналежності до певної статі, усвідомлення себе чоловіком або жінкою, або якогось іншого «проміжного» статі.

Дослідження Н.А. Шухова показало, що гендерна ідентичність включає сфери:

- самовизначення в категоріях маскулінність / фемінінність;

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

- цілі і цінності (бажання стати кимось, потреба знайти авторитет, визнання оточуючих);
- відносини, установки взаємодії з оточуючими, що мають гендерне наповнення.
- стан ідентичності (суб'єктність / об'єктність), відображає рівень розвитку ідентичності і ступінь зрілості особистості.

Гендерна ідентичність починає формуватися з народження дитини, коли на підставі будови його зовнішніх статевих органів визначається його паспортна стать [8, с. 88]. Починаючи з 2-х років дитина усвідомлює свою стать, але не може обґрунтувати це. У 3-4 роки вона вже здатна розрізняти стать оточуючих людей, найчастіше за зовнішнім виглядом. У 6-7 років дитина остаточно усвідомлює незворотність гендерної приналежності, також відбувається різке посилення статевої диференціації поведінки і установок; хлопчиками і дівчатками обираються за власною ініціативою різні ігри, виявляють різні інтереси [1, с. 261].

Більшість сучасних вчених [3; 4; 6; 8 та ін.] вважають найважливішим етапом формування гендерної ідентичності підлітковий вік, в якому вона стає центральним елементом самосвідомості. Гендерна ідентичність дорослої людини являє собою складноструктуроване утворення, що включає, крім усвідомлення власної статевої приналежності, сексуальну орієнтацію, «сексуальні сценарії», гендерні стереотипи та гендерні переваги.

Гендерна поведінка передбачає відповідність поведінки людини тим статусам, ролям, стереотипам, нормам і цінностям, які характерні для певного гендеру [7].

Гендерні ролі — це диференціація діяльності, статусу, прав і обов'язків індивідів в залежності від їх статевої приналежності. Усвідомлення дитиною своєї гендерної ролі включає в себе: ступінь відповідності якостей дитини очікуванням і вимогам чоловічої чи жіночої ролі [4, с. 64].

Культура кожного суспільства, як і уява соціалізованого в ній індивіда, містить узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки й жінки та чим вони повинні займатися. Такі узагальнені усталені уявлення стосовно спільнот чоловіків і жінок загалом називають гендерними стереотипами.

Гендерні стереотипи — це стандартизовані уявлення про моделі поведінки і риси характеру, відповідних понять «чоловіче / маскулинне» і «жіноче / фемінне».

С. Бем змогла емпірично продемонструвати, що маскулінність і фемінність є двома незалежними, але не протилежними конструктами:

- ✓ маскулінність — це очікування традиційно чоловічої поведінки;
- ✓ фемінінність — це очікування традиційно жіночої поведінки;
- ✓ андрогинність — це успішне поєднання як традиційно

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

чоловічих, так і традиційно жіночих психологічних якостей [6, с. 636].

Л.Н. Ожигова в своїх дослідженнях вивчала такий феномен як криза гендерної ідентичності — це динамічний процес, зміст якого знаходить відображення в різних просторах буття особистості і особистісної буттєвості і ускладнює задоволення трьох базових потреб особистості: узгодженості, реалізації, підтвердження [1, с. 391].

Таким чином, на основі теоретичного аналізу можна зробити висновок, що гендерна ідентичність — це одна з базових характеристик особистості, під якою ми розуміємо як аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі.

Література:

1. Гендерная психология. Под ред. И. С. Клециной. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 496 с.
2. Главник О. П. Формування гендерних ідентичностей в сучасному соціумі. *Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 5-7 грудня 2002 р. С.55-57.
3. Говорун Т. В. Гендерна психологія: Навч. Посібник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 307 с.
4. Головнева И. В. Трансформация гендерных ролей: женщины и мужчины Украины в поисках новой идентичности. *Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 5-7 грудня 2002 р. С.63-65.
5. Кон И. С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. М.: изд. Политической литературы, 1984. 335 с.
6. Кун Д. Гендер и сексуальность. *Основы психологии: Все тайны поведения человека*. СПб.: Прайм – Еврознак, 2005. С.604-641.
7. Перегудина В.А. Особенности возрастного становления гендерной идентичности. *Известия ТулГУ. Гуманитарные науки*. 2010. №2.
8. Самойленко Є. Порівняльні дослідження впливу психологічної статі на самооцінку юнаків і дівчат. *Психологія і суспільство* 2005. №1. С. 87-91.

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Людмила Прокоф'єва

*викладач кафедри загальної та практичної психології
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Олег Савчук

*студент факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Проблема міжетнічних відносин належить до вічних проблем людства. З тих пір, як на землі з'явилися групи людей, які розмовляють